

İTALYA'DAKİ TÜRKOLOJİK BULGULAR: MOENA'DA TÜRK KÜLTÜRÜNE DAİR İZLER

Ayşegül Seloğlu *

Özet

Bu çalışmada, İtalya'nın Tarento bölgesinde yer alan Moena köyü ve bu köydeki 323 yıldır süregelen Türk kültürü anlatılmaktadır. Moena köyünde 323 yıldır süregelen yaşam tarzının nedenlerini irdelerken konuyu bilimsel boyutlarıyla ele alan raporların yanında, El Turco adlı romana da yer vermeyi uygun gördük. Çalışmamızı, Moena köyünün tanıtımı, Köyün "Rione Turchia" (Türk Bölgesi) adını alışı ve El Turco romanı ile günümüz Moena'sı şeklinde sıraladık. Son olarak da ülkemizde bu konuyla ilgili neler yapıldığını inceledik.

Anahtar Kelimeler: İtalya, Türkoloji, El Turco, Moena Bölgesi.

Abstract

In this article, Tarento, Italy Located in the village of Moena and the ongoing Turkish culture are described in this village 323 years. In considering the causes of the ongoing way of life in the village of Moena 323 years of reports hat address this topic as well asscientific aspects, El Turco's novel We have chosen to give theplace. Our work, the village of Moena presentation, the village "RioneTurchia" (Turkish Coast) Name Buying and El Turco's novel, in the form of today's Moena have listed. Finally, the our country looked at what was done about it.

Key Words: Italy, Turcology. El Turco, Moena Region.

Giriş

Türkoloji, Türklerin tarihini, dilini, edebiyatını, etnografyasını inceleyen bilim dalıdır. Osmanlıcada Türkiyat şeklinde ifade edilen kavram, günümüzde Türklük bilgisi ya da bilimi anlamına gelmektedir (TDK, 2011). Günümüz bilim anlayışında, Türkolojinin tanımını dikkate alarak İtalya'daki Türklüğü incelemeye çalıştık.

İtalya'daki Türkoloji çalışmalarının az olduğu ve buna verilen önemin gün geçtikçe arttığı bir gerçektir. Bu konuda çok yeni olan ve İtalya'daki Türk kültürünü yansıtan Moena köyünün ilginç bir öyküsü bulunmaktadır:

1. Moena Köyü

İtalya-Avusturya sınırında yer alan Moena, bir İtalyan köyüdür. Alp dağlarının en ücra köşesinde, Avusturya sınırında yer alan köy, günümüzde bir kayak merkezi olarak tanınmaktadır.

---

* Gazi Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

El Turco adlı romanda ise Moena şu ifadelerle tanıtılır: "İtalya'nın Tarento Bölgesi'nde Manzoni Dağları'nın eteklerinde Moena adında bir köyü vardır." (Yeniaras, 2010).

Bu iki açıklamanın çelişen tek bir yönü vardır: Biri köyün İtalyan köyü olduğunu söyler, diğeri ise Türklere ait olduğunu dile getirir. Aslında bu ikilik köyde hâlen devam etmektedir. Yani Moena sakinleri, Türk gibi yaşayan İtalyanlardır.

Bu tanımların en somut olanı ise 2011 Ekim ayında yayınlanan ORSAM raporundadır. Raporla Moena bir kasaba olarak adlandırılmakta ve şöyle açıklanmaktadır: "Moena; İtalya'nın kuzeyinde bulunan Tarento iline bağlı küçük bir kasabadır. Ünlü Dolomit sıra dağlarının arasında saklı kalmıştır."

2. Köyün "Rione Turchia" (Türk Bölgesi) Adını Alışı ve El Turco Romanı

Bu adlandırmanın şaşırtıcı öyküsü bundan tam 323 yıl önce başlar. II. Viyana kuşatması sonrası bir Osmanlı askeri, İtalya'da küçük bir kasabaya sığınır. Ölmek üzere olan bu Yeniçeri askeri, köylüler tarafından tedavi edilir. İyileşince de köyden bir kızla evlenir. Kasaba halkının 'El Turco' adını verdiği asker, o dönem dukalığın halktan istediği haksız vergilere karşı köyü ayaklandırır ve korur. Kendini ve Türk adetlerini bu yörenin insanlarına öyle sevdirebilir ki ölümünden sonra bile bu Türk gelenekleri yaşatılır.

Yukarıda bahsi geçen bu olaylar Orhan Yeniaras'ın El Turco adlı belgesel romanında anlatılmaktadır. El Turco'nun asıl adı Hasan'dır. Fakat isminden çok lakabıyla anılır. "Akranlarına göre iri yarı ve mücadelecisi olduğu için ona doğan ve şahingillerden, avcı ve yırtıcı bir kuş olan Balaban lakabı verilmiştir." (Yeniaras, 2010: 44). Balaban, IV. Mehmet ve Merzifonlu Kara Mustafa zamanında yaşamış bir yeniçeridir. Sıradan bir yeniçeri olmayıp önemli başarılarla imza atmış bir Osmanlı İstihbarat Subayı'dır.

Köprülü döneminde keşfedilmiş ve II. Viyana Kuşatması sırasında orduya büyük yararı dokunmuştur. Bir nevi ajanlık yapan bu Türk subayı vatanını, milletini çok sevmektedir. Ayrıca pek çok yabancı dil bilen bu Türk'ün meziyetleri kitapta şöyle yer alır: "Balaban, Devlet-i Âliye'ye çok yararlı hizmetlerde bulundu. Rusçadan başka Almanca ve İtalyanca da bildiğinden istihbarat toplamak için kılık değiştirerek Venedik, Viyana, Berlin ve Roma'ya defalarca girip çıkmıştı. Bu görevleri sırasında çoğunlukla rahip kılığına girerdi." (Yeniaras, 2010: 45).

Devlet-i Âliye'nin önemli bilgiler edinmesinde rolü olan Balaban'dan dönemin Sadrazamı ve ordunun Serdar-ı Ekremi olan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa bir hizmet ister. Balaban, Viyana'da bulunan on iki Türk ajanından haber alınmadığı için oraya giderek neler olup bittiğini bir an önce öğrenip gelmelidir. O büyük bir heyecanla bu görev için çalışırken hazırlıklar da tamamlanmaktadır. Kanuni'nin fethedemediği Viyana, bu sefer kuşatılacaktır. Balaban bu duygularla görevini yerine

getirirken Kara Mustafa Paşa, Viyana'yı kuşatma düşüncesini padişaha vakti zamanında açmadığı için bu harekâtın vicdan azabını çekmeye başlamıştır. Bu yüzden taarruzu ağırdan almaktadır. Balaban bu duruma dayanamaz ve haddini aştığını bile bile şunları söyler: "Paşam, şu anki hâl ve şartlar kaleye hemen taarruzu gerekli kılmaktadır. Ok yaydan çıkmıştır bir kere, izin verin hedefini bulsun. Omzunuza konan zafer kuşunu göremiyorsunuz. Yüz binlerce askerin ve bir o kadar da şehidin beklediği zaferi murdar etme hakkına sahip değilsiniz. Son olarak demem o ki hemen hücumla geçmezseniz Allah sizi affetse bile şehitler affetmeyecektir!" (Yeniaras, 2010: 182).

Bu konuşmanın elbet bir bedeli olmalıdır. Zira sıradan bir yeniçerinin sadrazamla böyle konuşması o güne kadar görülmuş bir şey değildir. Sadrazam da bu duruma hiddetlenmiş ve Yeniçeri Ağası'na Balaban'ın kellesini vurmalarını söylemiştir. Yeniçeri Ağası ise bu konuda tıpkı Balaban gibi düşünmekte ve onun nasıl yürekli bir yiğit olduğunu bilmektedir. Bu yüzden olsa gerek Balaban'ı cellâda götürecektir neferlere teslim ederken ellerini gevşek bağlar. Bağlar ki kaçsın! Bu kaçışa Sadrazam da göz yummuştur. Paşa'nın neden Balaban'ı takip ettirmediğini, neferleri ve Yeniçeri Ağası'nı neden sorgulamadığını hiç kimse, hiçbir zaman öğrenememiştir. Belki de II. Viyana bozgunu Balaban'ı haklı çıkarmıştır.

Ordudan kovulan bu Türk askeri, elinden geldiğince vatanı için savaşmaya devam etmiş ve başarıları düşmanların da dikkatini çekmiştir. Düşmanlarıyla girdiği amansız bir mücadelede, düşmanları ölürken o yaralanmıştır. En son hatırladığı atının üstünde yaralı bir hâlde nereye gittiğini bilmeden kaçıdır.

El Turco romanına göre, Balaban'ı Moenalı Mariana ve kardeşi dağda kuzularını otlatırken fark ederler. Çalılıkların arasında gördükleri yabancıyı ölmüş olduğunu düşünürler. Daha sonra dedeleri ve köy halkı yabancıyı köye getirir, iyileşmesi için uğraşırlar. Balaban kendine geldiğinde köy halkından olup biteni dinler. Bu küçük köyün kocaman yürekli insanları ona yardım edip iyileştirmiştir. Balaban artık gidebileceği bir yeri olmadığını bilmenin hüznüyle bu köyü kendi köyü beller.

Zamanla hem köy halkı onu benimser hem de o bu köyü. Bilgisini, görgüsünü, her şeyini onlarla paylaşır. Bu İtalyan köyünde Türklüğü yaşatır. İtalyanca bildiğinden köylüyle rahatça anlaşabilmektedir.

Gel zaman git zaman El Turco -köylüler ona bu adı koymuştur- köyde huzurlu ve sakin bir hayat yaşarken bir gün bir olumsuzlukla karşılaşır. Alman derebeyleri köye gelir ve haraçlarını alıp, köyü yağmalayıp giderler. Özgürlüğüne düşkün Türk buna anlam veremez ve onlara savaşmayı öğretir. Ok ve yay yapımını, ateşli silahları velhasıl savaş tekniğiyle ilgili bildiği her şeyi öğretir. Moenalılar ona minnettardır. Çünkü özgürlük ve kahramanlık kavramlarını o benimsetmiştir onlara. El Turco 323 yıl geçmesine rağmen hatırasının yaşatılmasını belki de buna borçludur.

Moena'ya barış, huzur ve bolluk götüren soydaşımız, yani El Turco kendisini kurtaran Mariana ile evlenir ve ömrünün sonuna kadar bu şirin köyde yaşar. O günden bugüne Moena köyü La Turchia ya da Rione Turchia olarak anılmaktadır.

3. Günümüzde Moena'nın Durumu

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Moena 1683 yılından beri El Turco olarak adlandırdığı kişiyi atası bellemektedir. Bu konuyla ilgili olarak bir Türkolog olan Ermanno Visintainer'in tespitleri oldukça dikkat çekicidir:

"İtalya'da bulunan "Rione Turchia" (Türk Bölgesi), II. Viyana Kuşatması sırasında Viyana'nın 200 km. güneyinde bulunan Moena'ya kadar kaçan bir Türk yeniçeri askeriyle bağlantılıdır. Soyundan gelenler onun hatırasını yaşattılar ve orası tek bir Türk'ün orada yaşaması ve yaşatılmasından sonra "Rione Turchia" (Türk Bölgesi) adını aldı. Türklerin dili ve gelenekleri o kadar baskın ve çekici bir çekim kuvvetine sahiptir ki, tek bir fert bile bir toplumu etkileyebilmektedir. Moena'da Türk bayrağının bulunmasının nedeni, kasabanın tarihi kökenlerinin olağanüstü özel bir bağlantıya, "Rione Turchia" (Türk Bölgesi) isimli yerin mevcudiyetine bağlıdır.

Moena'da Türk geleneği derin bir derecede hissedilmektedir. Moena halkı her yıl Temmuz ayında Türk kökenlerinin efsanevi kaynağını hatırlamak amacıyla sultan, harem kadınları, yeniçerileriyle sesli ve renkli bir şekilde karnaval düzenlemektedir. Karnavalda Moena kadınları, başörtülü, şalvarlı ve uçları yukarıya doğru kıvrık olan pabuçları giymiş Türk kadınlarına bürünürken; erkekler ise kılıçlı sultan, vezir ve gazilerin biçimine bürünmektedir. Ayrıca, her yıl Temmuz ayında Moena evlerinin pencerelerinden Türk bayrağı sarkıtılır. Böylece, "Rione Turchia" (Türk Bölgesi)'nin adı yaşatılmaya çalışılmaktadır." (Visintainer, 2011: 3).

Bu noktada karnaval geleneğiyle ilgili şu bilgiyi vermek yerinde olacaktır. El Turco adlı romanda Moena halkının eğlenceyi sevdiği ve derebeylerini El Turco önderliğinde yenilgiye uğrattıklarında bunu kutladıkları, çeşitli eğlenceler düzenledikleri kaydedilmiştir.

İşte günümüzde yapılan karnavallar da bu zafer sevincinin yansımaları olabilir. Kendilerini derebeylerinin yağmasından kurtaran atalarını bu şekilde anmayı daha şanlı buluyor olabilirler.

Bölgenin daracık sokakları İstanbul sokaklarını hatırlatmaktadır. Moena meydanında Türk'ü tasvirleyen sakallı ve sarıklı bir büst bulunmaktadır. Büstün altında hilâlli bir çeşme yer almaktadır.

Karnavaldaki görüntüler de bir ritüeli andırıyor olmalı. Çünkü Moena Türk Festivali'nde belediye başkanı dâhil herkes Türk gibi giyiniyor, yeniçeri kıyafetli askerler ortalıkta dolaşiyor. Festivalde, topluluğun en yaşlısı 'Sultan' oluyor ve 'El Turco'yu temsil ediyor.

4. Moena ile İlgili Türkiye'deki Çalışmalar

Ülkemizde Moena köyü ve buradaki Türk kültürüne ait unsurlar hakkında pek fazla araştırma yapıldığı söylenemez. Yapılan araştırma, rapor ve incelemelerin de tarihleri oldukça yenidir.

Bu konuda yukarıda da bahsettiğimiz Türkolog Ermanno Visintainer'in araştırma ve incelemelerinde pek çok önemli bulguyu tespit ettik. Türkolog Ermanno Visintainer'in görüşleri ülkemizde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) tarafından bir rapor hâline getirilmiştir.

ORSAM'ın Ekim 2011'de yayınladığı "İtalya'da Unutulmuş Türk Varlığı: Moena Türkleri" adlı rapor, Moena ile ilgili kaynak edindiğimiz bilgilerin en güncelidir.

Bunun dışında bu konuyla ilgili 2007 yılına ait bir gazete haberi de dikkat çekmektedir: Habere göre Türk kültürünü ve Türkiye'yi daha yakından tanımak isteyen Moenalılar dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç'u İtalya'ya davet etmektedir.

Galacanova Kültür ve Sanat Projesi kapsamında Moena Türk Festivali'ne giden küratör Nuri Kaya ve ekiptekiler Emre Çelik, Reyhan Ekşi, Arda Kuba festival kapsamında açtıkları Yeniçeri Fotoğraf Sergisi'yle Moenalılardan büyük ilgi gördü. Böylesi bir ilgi karşısında şaşkınlığa uğradıklarını söyleyen Kaya, "Daha önce bu bölgeye hiçbir Türk ekibi gitmemiş. Bizi sevinçle karşıladılar. Türk kültürüne ait lokum gibi çeşitli hediyeleri ve Kültür Bakanlığı'ndan temin edilen tanıtım filmi ile broşürleri sergiledik. Dileğimiz Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı mehteran bölümünün de bu bölgeye gitmesi. Çünkü kendilerini Türk gibi gören Moenalılar, bu mehteran bölümünü kasabalarında görmeyi çok istiyor," diyor (Turizmhaberleri.com-15.01.2007).

Gölbaşı belediyesinin de bu konuda çalışmaları olmuştur. Gölbaşı Belediyesi MHP meclis üyesi ve Turizm-Kültür Komisyonu Başkanı Mehmet Atak yaptığı küçük bir araştırma sonucunda İtalya'da yaşayan bir Türk köyü tespit edince, oradaki Türklere ulaşabilmek ve çeşitli yollarla irtibat kurabilmek için harekete geçmiştir. Yaptığı araştırmalar sonucunda edindiği bilgileri bir dosya hâline getiren Atak, bu dosyayı mensubu olduğu MHP grubu ile birlikte Ak Parti ve CHP grubu belediye meclis üyesi arkadaşlarına sunarak incelemelerini istemiştir (Gölbaşı Gündemi, 6 Ekim 2010).

Konuyla ilgili bir diğer önemli çalışma da Orhan Yeniaras adlı tarihçimize aittir. Edindiği tarihsel verileri bir roman hâline getiren yazarımız bu konuda önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Tarihin gerçekleriyle çelişmeyen bu belgesel romanın basım tarihi de oldukça yenidir. 2010 yılında basılan kitap İtalya'daki Türk varlığı ile ilgili bilgileri olaylara ve tarihsel arka plana uygun olarak anlatmaktadır.

Bu romanla ilgili olarak Avrupa'ya Türk Göçü'nün 50. Yılında Uluslararası Türkiye-Avusturya İlişkileri Sempozyumunda da bir bildiri sunulmuştur. Yrd. Doç. Dr. Berrin Uyar Akalın'a ait "Orhan Yeniaras'ın 'El Turco' Romanı" adlı bildirisi de bu konuyla ilgili bir kaynak niteliğindedir.

Yukarıda da söylediğimiz gibi Türkiye Moena köyünü yeni yeni tanımaktadır. Yapılan yeni araştırma ve incelemelerle bu konudaki bilgilerimiz daha da netleşecektir.

Sonuç ve Öneriler

Bölgede madden ve manen Türk kültürü yaşatılmaktadır. Yalnız bir eksiğimiz vardır. Türk kültürünü böylesine seven ve yıllardır yaşayan halkın dili Türkçe değildir. Bu noktada bizler neden onlarla kültürel bağlarımızı kuvvetlendirip dilimizin kullanım sahasını genişletmiyoruz. "Dil öğretimi; kültür öğretimidir." diyoruz. Fakat bu örnek ezberlerimizi bozuyor. Kültürümüzü bilen, yaşayan ve seven bir topluluk var. Üstelik Avrupa'da yaşayan bir topluluk.

Avrupa ile kurulan ilişkilerin geliştirilmesinde, daha doğrusu Türklerin Avrupa'ya açılmasında ve Türkçenin yabancılara öğretiminde Moena'nın çok büyük bir yere sahip olduğunu ve biz dil öğreticilerine önemli kolaylıklarlar sağlayacağımızı düşünmekteyiz. Bu bağlamda Moena ile olan ilişkilerimizi geliştirmeye çalışmalıyız.

Kaynakça:

- AKALIN, Berrin. (2011). "Orhan Yeniaras'ın 'El Turco' Romanı", Avrupa'ya Türk Göçü'nün 50. Yılında Uluslararası Türkiye-Avusturya İlişkileri Sempozyumu, Avusturya.
- KOLOĞLU, Orhan. (2004). "Ceriale'nin İtalyan Türkleri" Popüler Tarih, S:44, s.34-39.
- VİSİNTAİNER, Ermanno. (2011). "İtalya'da Unutulmuş Türk Varlığı: Moena Türkleri, Orsam Avrasya Stratejileri", Rapor No: 14, Ekim 2011, Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara.
- YENİARAS, Orhan. (1999). "İtalya'da Bir Türk Köyü ve Kahraman Yeniçeri El-Turco", Kızılay Bayrampaşa Gazetesi, Mart, 1999, s.2.
- YENİARAS, Orhan. (2010). *El Turco*, İyi İnsan Yayınları Ankara.
- <http://www.golbasigundem.com/> Erişim tarihi: 16.11.2011
- <http://www.sabah.com.tr/fotohaber/dunya/onlarturkgibiyasiyor?tc=15&albumId=34124> Erişim tarihi: 16.11.2011

Şekil 1: İtalya Haritası ve Moena'nın Konumu